

УДК [331.522.4:65.012.32] (477)

ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Новіков Д. А.

ХНУМГ імені О. М. Бекетова

В статті узагальнено теоретичні підходи до визначення поняття «система управління» на основі морфологічного аналізу; розроблено модель системи управління трудовим потенціалом промислових регіонів України. Ця модель включає сукупність підсистем, злагоджене функціонування яких забезпечує прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо раціонального використання трудового потенціалу в регіональній промисловості, на основі визначення та обґрунтування змісту системоутворюючої та системозабезпечуючої підсистем управління та формалізації зв'язків між ними в процесі функціонування системи.

Ключові слова: система управління, трудовий потенціал, промисловий регіон, функції управління, принципи та інструменти.

UDC [331.522.4:65.012.32] (477)

FORMATION AND FUNCTIONING OF MANAGEMENT SYSTEM OF LABOR POTENTIAL IN INDUSTRIAL REGIONS OF UKRAINE

Novikov D.A.

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Theoretical approaches to determination of concept «control system» on the basis of morphological analysis is generalized in the article; the model of control system of industrial control system of labour potential of Ukraine is worked out which includes totality of subsystems, the concerted functioning of that provides the acceptance of reasonable administrative decisions concerning rational use in regional industry by means of determining and substantiating content of system – forming and system – providing subsystems of management and formalization of connections between them in the process of functioning of the system.

Keywords: system of management; labour potential; industrial region; functions of management; principals and tools of management

Актуальність проблеми. Використання системного підходу в управлінні промисловими регіонами України діє можливість комплексно вирішувати існуючі проблеми промислового виробництва, що є основою розвитку регіональної економіки, з використанням методології системного аналізу. Основним питанням економіка України

в ХХІ столітті стає раціональне використання ресурсного потенціалу, що базується на інноваційних підходах до управління на всіх рівнях господарювання. Регіон – це система, єдиний організм зі своєю сукупністю внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків між усіма її частинами і зовнішнім середовищем, а також ресурсним потенціалом [4]. Такий підхід до визначення поняття «регіон» створює підставу для вивчення результатів регіонального управління, оцінювання їх ефективності та вдосконалювання методів і підходів до вирішення існуючих проблем розвитку економіки регіону.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженням понять «система» як економічної категорії присвячено праці таких вчених як Б. Мізюк, В. Герасимчук, О. Тоцька, А. Лизунець, Д. Ядранський [2; 5 – 8], але досі не існує єдиного методичного підходу до формування та функціонування системи управління. Це обумовило мету статті, яка полягає в розробці методики щодо формування та функціонування системи управління трудовим потенціалом промислових регіонів, і обґрунтувало завдання, суть яких полягає в такому: вивчення та узагальнення теоретичних підходів до визначення поняття «система управління»; розробка моделі системи управління трудовим потенціалом промислових регіонів (СУТП_{ПР}) України; обґрунтування змісту підсистем названої системи управління та взаємозв'язків між ними.

Викладення основного матеріалу дослідження. Прийняття управлінських рішень має носити комплексний характер, тому найважливішим функціональним завданням управління трудовим потенціалом регіону є формування системи управління як цілого на основі системного підходу і вивчення станів цієї системи на основі системного аналізу. Б. Мізюк розглядає систему як наукову категорію певного рівня абстракції, яка є засобом вирішення актуальних проблем управління [6].

Дослідження поняття «система» як економічної категорії повинне включати такі етапи:

1. Одержання основних відомостей про систему шляхом моніторингу її станів у процесі функціонування;
2. Виявлення основної цілі й вимог, яким повинно задовольняти прийняття рішень;
3. Визначення області допустимих або бажаних рішень;

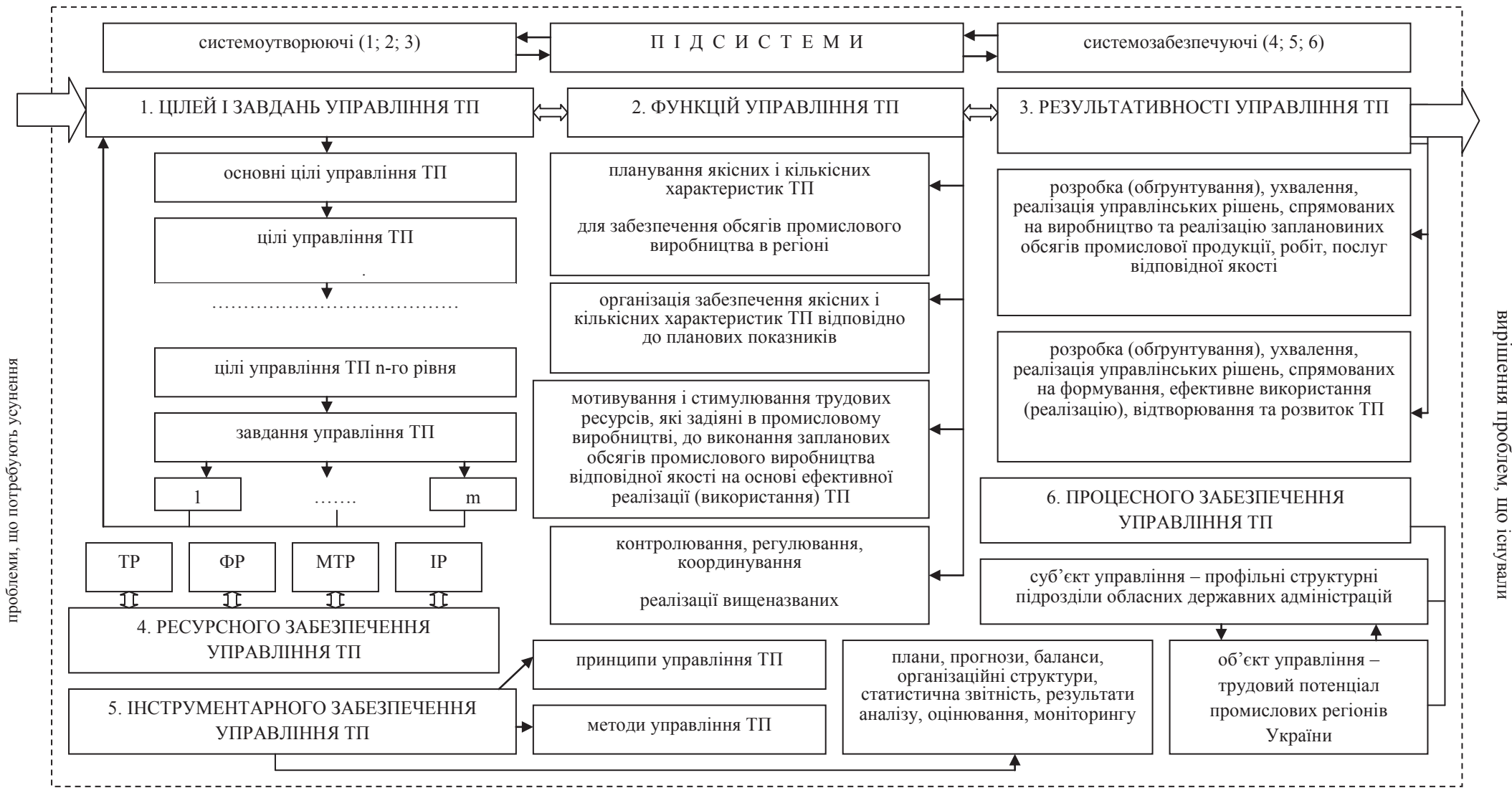
4. Вибір критеріїв ефективності, за якими здійснюється економічне обґрунтування управлінських рішень.

Узагальнюючі існуючі теоретичні підходи до визначення поняття «система» можна зробити висновок, що вона є сукупністю взаємодіючих складових (елементів), що знаходяться в певному зв'язку, характеризується певною структурою та різними станами [2; 5 – 7].

На думку О. Вострякова, систему управління необхідно розглядати як сукупність активних соціальних і пасивних технічних об'єктів, що реалізують процеси управління в рамках існуючих організаційної структури і організаційної культури. Елементарним складом системи управління є: сукупність цілей організації та стратегій їх досягнення; підсистема процесів управління і потоків інформації, що забезпечує та формує ці процеси, організаційна структура управління, організаційна культура підприємства. Між елементами системи управління існують структурно-логічні зв'язки, внутрішні механізми і закономірності їх функціонування, а ієрархічний зв'язок між елементами системи управління передбачає пріоритетність таких системоутворюючих елементів, як цілі і стратегічний набір їх досягнення [1].

І. Дзьобко бачить основне завдання системи управління в розробці заходів, спрямованих на протидію негативному впливу зовнішнього середовища. Дії такої системи управління повинні полягати в ранньому виявленні несподіваних змін як всередині, так і поза підприємством і в швидкому реагуванні на них, забезпеченні створення системи збору оперативної інформації, формуванні аналітичних звітів для керівників та ін. [3].

Вивчення та узагальнення теоретичних підходів до визначення поняття «система управління» обґрунтовує те, що вона має атрибути, пов'язані з управлінням, тому можна стверджувати, що система управління трудовим потенціалом промислових регіонів України є системою відкритого типу як і будь-яка економічна організаційна система, що обумовлює її активну взаємодію з зовнішнім середовищем, яке впливає на стан системи і акумулює проблеми промислового виробництва в регіоні, що потребують вирішення. Така система має ієрархічну структуру, яка змінюється в процесі її функціонування, визначаючи її стани. Отже результатом функціонування СУТП_{ГР} є зміна структури та стану системи, що є шляхом вирішення існуючих проблем (рис. 1).

Примітка: «-----» – визначає відкритість системи, тобто її взаємодію зі зовнішнім середовищем;

ТР – трудові ресурси; ФР – фінансові ресурси; МТР – матеріально-технічні ресурси; ІР – інформаційні ресурси.

Рис. 1. Система управління трудовим потенціалом промислових регіонів України

СУТП_{ПР} включає дві підсистеми: системоутворюючу та системозабезпечиваючу, які в свою чергу складаються з підсистем нижчого рівня, а саме: системоутворююча підсистема включає підсистеми цілей і завдань управління ТП; функцій управління ТП; результативності управління ТП. Системозабезпечуюча підсистема складається з підсистем ресурсного, інструментарного та процесного забезпечення управління ТП. Кожна з вищеназваних підсистем має свої структури, які є також підсистемами нижчого рівня.

Підсистема цілей і завдань управління ТП формується на основі ієрархічних властивостей за принципом побудови дерева цілей, що передбачає на вищому рівні формулювання основних цілей і завдань управління ТП і так далі до конкретних завдань, вирішення яких сприяє досягненню цілей, що сформульовані на вищих рівнях. При цьому важливим є розробка обґрунтованих критеріїв досягнення цілей і вирішення завдань, які мають бути формалізованими, що створює підставу для їх виконання. Досягнення цілей і завдань управління ТП досягається шляхом реалізації певних функцій управління, що пов'язані між собою.

Так для планування ТП певного рівня за якісними та кількісними характеристиками необхідно сформувати обґрунтовану систему показників. Це є необхідною, але не достатньою умовою розробки плану. ТП промислових регіонів України характеризується певною системою показників, обумовлених тим, що промислове виробництво регіону охоплює промислові підприємства, тому формування системи показників, які характеризують трудові потенціали промислових підприємств регіону, має носити уніфікований характер на основі принципів системного підходу та збалансованості.

Функція організації забезпечення якісних і кількісних характеристик ТП здійснюється шляхом функціонування та удосконалювання організаційних структур управління, як на рівні державного управління на місцях, так і на рівні промислових підприємств регіону. Вивчаючи організаційні структури обласних державних адміністрацій (ОДА) можна стверджувати, що управлінням забезпеченням обсягів промислового виробництва в регіонах займаються саме управління або департаменти промисловості, що мають бути відокремлені в функціональні структурні підрозділи та підпорядковані першим заступникам голів ОДА як підрозділи, що мають стратегічне функціональне призначення в тих областях де розвинуте промислове виробництво та потужний промисловий потенціал.

Щодо реалізації функції мотивування та стимулювання трудових ресурсів, задіяних в промисловому виробництві, то слід використовувати тільки дієві системи, які приводять до результативної реалізації ТП з боку найманих працівників і його ефективного використання – з боку роботодавців. Такі системи існують, вони мають позитивні результати апробації, ефективно працюють на результат і задовольняють очікуванням виробничого персоналу промислових підприємств. Контролювання, регулювання, координування реалізації функцій управління ТП передбачає ефективне адміністративне управління, як на рівні профільних підрозділів ОДА, так і з боку промислових підприємств регіону. Все вищеназвані функції управління ТП взаємодіють між собою та з іншими підсистемами СУТП_{ПР}, що створює структурні властивості системи та визначає її стан у певний момент часу.

Підсистема результативності управління ТП визначає ефективність функціонування СУТП_{ПР}, що приводе до вирішення існуючих проблем і отримання запланованих результатів. Ця підсистема тісно пов'язана з підсистемою процесного забезпечення управління ТП, тому, що розробка (обґрунтування), ухвалення, реалізація управлінських рішень відбувається в процесі управління, який характеризується впливом суб'єкту управління (управляючої підсистеми за прямим зв'язком) на об'єкт управління (підсистему, якою управляють). При цьому стан об'єкту управління характеризує ефективність виконання управлінських рішень, інформація про яку поступає до суб'єкту управління за зворотнім зв'язком, для її подальшого оброблення, аналізу і розробки наступних управлінських рішень. В СУТП_{ПР} суб'єкт управління представляють профільні структурні підрозділи ОДА, а об'єкт – трудовий потенціал промислових регіонів України, до складових якого належать якісні та кількісні характеристики трудових ресурсів, які задіяні в промисловому виробництві регіону, – носії трудового потенціалу; умови реалізації трудового потенціалу персоналу промислових підприємств як зовнішні (регіональні), так і внутрішні, що створені безпосередньо на підприємствах.

Підсистема ресурсного забезпечення управління ТП представляє сукупність трудових, фінансових, матеріально-технічних і інформаційних ресурсів управління, найважливішими з яких є трудові і фінансові ресурси. В умовах дефіциту фінансових ресурсів і трудових ресурсів належного професійно-кваліфікаційного рівня необхідно запровадити раціональне використання ресурсного потенціалу промислового виробництва.

Ефективність управління ТП забезпечує правильно обраний в певних умовах інструментарій, це, перш за все, методи управління ТП, серед яких найбільш дієві: економічні, організаційно-адміністративні, соціально-психологічні. Економічні методи передбачають створення сприятливих економічних умов для ефективного формування, використання (реалізації), відтворення та розвитку ТП. Організаційно-адміністративні методи управління реалізуються шляхом раціональної організації процесу управління за допомогою розробки і використання організаційно-фінансових механізмів з використанням методів адміністрування. За допомогою соціально-психологічних методів управління створюються сприятливі соціально-психологічні умови здійснення трудової діяльності працівниками.

До основних принципів управління ТП слід віднести такі:

принцип обґрунтованості управлінських рішень, що розробляються на основі використання економіко-математичного апарату, економічних законів, об'єктивної оцінки ТП;

принцип погодженості складових СУТП_{ГР}, що реалізується на основі врахування взаємозв'язку та взаємодії всіх складових системи, її взаємодії з зовнішнім середовищем;

принцип раціоналізації діапазону управління ТП, що реалізується на основі визначення оптимального діапазону керованості суб'єктом управління об'єкта управління;

принцип раціоналізації співвідношення централізації та децентралізації управління в СУТП_{ГР};

принцип використання адекватної та достовірної інформації, що реалізується за допомогою інформаційного забезпечення функціонування СУТП_{ГР};

принцип максимізації результату управління ТП при раціональному використанні ресурсного потенціалу, що реалізується в оцінці ефективності функціонування СУТП_{ГР}.

Система планів, прогнозів, балансів, організаційні структури управління, статистичні звітність і результати моніторингу, аналізу, оцінювання ТП є інструментами, що дають можливість узгодити взаємодію всіх підсистем і їх складових у процесі функціонування СУТП_{ГР}.

Висновки. Використання системного підходу до управління трудовим потенціалом дає можливість комплексно підійти до вирішення проблем раціонального використання ресурсного потенціалу територій для забезпечення розвитку промислового виробництва як основи

стабілізації економічної ситуації в регіонах України. Маючи потужний потенціал розвитку промислового виробництва, регіони України повинні раціонально використовувати трудові ресурси на основі ефективного управління, що базується на системному підході до злагодженого функціонування функціональних і забезпечуючих підсистем в СУТП_{ПР}. Це може створити міцний базис для соціального благополуччя та економічної стабільності в регіонах і покращення якості життя населення з орієнтацією на євростандарти. Напрями подальших досліджень пов'язані з розробкою методики обґрунтування та використанням організаційних резервів підвищення ефективності функціонування СУТП_{ПР} на сонові запровадження системи якості управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Востряков О. В. Теоретико-методичні засади формування збалансованої системи управління підприємством : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / О. В. Востряков. – К., 2006. – 21 с.;
2. Герасимчук В. Управління підприємством як соціально-економічною системою : функціональний підхід / В. Герасимчук // Економіка України. – 2003. – № 4 (497). – С. 12 – 18;
3. Дзєбко И. Какой должна быть система управления предприятием? / И. Дзєбко // Современный бухгалтер. – 2006. – № 6 (110). – С. 31 – 34;
4. Кінах А. Український прорив : монографія. – Київ : Віра ІНСАЙТ, 2004. – 320 с.;
5. Лизунець А. Г. Система моніторингу трудового потенціалу промислового підприємства / А. Г. Лизунець // Вісник Технологічного університету Поділля. – 2002. – ч.2, № 4. – С. 256–259;
6. Мізюк Б. М. Системне управління : монографія / Б. М. Мізюк. – Львів : Вид. Львівської комерційної академії, 2004. – 388 с.;
7. Тоцька О. Л. Підприємство як система управління / О. Л. Тоцька // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2003. – № 7. – С. 56 – 59;
8. Ядранський Д. М. Трудовий потенціал в системі ринкових перетворень : монографія / Д. М. Ядранський, Л. В. Мішковець. – Д. : Моноліт, 2007. – 196 с.